

## МІСЦЕ СПОРТИВНИХ ІГОР У РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОФЕСІОГРАМИ ВИПУСКНИКА ФАКУЛЬТЕТУ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

**Наумчук В.І.**

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

**Анотація.** У статті представлено зміст розділу «Спортивні ігри» у професіограмі випускника факультету фізичного виховання, у якому визначено систему вимог і напрямки професійної діяльності вчителя фізичної культури, що реалізуються за допомогою цього невід'ємного та універсального інструменту педагогічного впливу.

**Ключові слова:** спортивні ігри, професіограма, професійна підготовка.

**Постановка проблеми.** Професійне становлення педагога відбувається на основі всебічного розвитку особистості. Цей безперервний процес містить професійно-педагогічну орієнтацію школярів, підготовку майбутніх учителів у педагогічних навчальних закладах, адаптацію випускників до професійної діяльності, зростання педагогічної майстерності через самовиховання, самоосвіту та накопичення практичного досвіду.

Становлення студента як фахівця на факультеті фізичного виховання здійснюється у декілька етапів: усвідомлення соціальної значущості праці педагога, сприйняття вимог педагогічної професії, свідоме пред'явлення цих вимог до себе, самовиховання необхідних якостей, які моделюють особистість вчителя, реалізація настанов на творче оволодіння обраною професією. Зазначені етапи професійного становлення майбутнього вчителя фізичної культури складають основу професійно-педагогічного виховання у вищому навчальному закладі.

На сучасному етапі освоєння педагогічної професії випускник факультету фізичного виховання повинен приступати до практичної діяльності достатньо зрілим фахівцем з належним рівнем професійно-педагогічної готовності, педагогічної майстерності, педагогічної культури. Він має творчо мислити, самостійно приймати рішення в різних складних ситуаціях, бути активним у громадському житті. Разом з тим, як цілі підготовки фахівців фізичної культури і спорту виступають не лише певні, винятково професійні характеристики, серед яких індивідуальні спортивні результати не є визначальними, але й зростаючою мірою і особистісні якості людини, її спосіб життя, рівень культури, інтелектуальний розвиток.

Професійна підготовка вчителя вимагає чіткої орієнтації на модель, яка повинна не тільки відповідати потребам школи, але й випереджати їх. При цьому необхідно передбачати результати

підготовки майбутніх фахівців як компетентних, професійно готових до праці не через п'ять років, після завершення вищого навчального закладу, а мінімум на 15—20 років уперед, враховуючи розвиток суспільства та педагогічної професії.

Ідеальними моделями, еталонами, які дозволяють оцінити якість професійної підготовки є професіограма та кваліфікаційна характеристика фахівця.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Однією з перших спроб представлення кваліфікаційної характеристики вчителя фізичної культури став її проект, складений Н.А.Лупандіною, у якому були конкретизовані завдання фізичного виховання учнів, визначені функції вчителя, систематизовані знання та вміння, що необхідні йому для якісного виконання своїх обов'язків. Згодом автор розробила вимоги до професійної підготовки вчителя фізичної культури [1]. Вивченню та розробці кваліфікаційної характеристики значну увагу приділяли В.М.Видрін [2], В.І.Маслов, Н.Н.Зволінська [3], В.Т.Чікікін [4] та інші вчені.

Більшість дослідників (В.П.Беспалько, В.А.Козаков, Н.В.Кузьміна, В.О.Сластьонін, Л.Ф.Спірін та ін.) розглядають і моделюють професійну діяльність як систему професійних завдань. А систему вимог до професійної діяльності та особистості фахівця визначає його професіограма, яка є описом системи цілей, умов, особливостей професійної діяльності та вимог до фахівця [5, 6, 7]. Розробкою професіограми вчителя у різні періоди займались П.П.Блонський, І.М.Міргалімов, Д.Ф.Ніколенко, А.П.Пінкевич, В.О.Сластьонін, Н.Ф.Талізін, С.Т.Шацький та ін. Зокрема В.О.Сластьонін запропонував професіограму, яка складається з 4-х розділів:

- 1) властивості та характеристики особистості вчителя (включає три види його спрямованості);
- 2) вимоги до психолого-педагогічної підготовки вчителя (відповідні знання, вміння);

- 3) обсяг і склад спеціальної підготовки (загальнонаукові та спеціальні знання);
- 4) зміст методичної підготовки за спеціальністю (загально та спеціально-методичні вимоги до вчителя конкретної спеціальності).

Ця професіограма, на думку автора, найбільш повно охоплює всі компоненти педагогічної діяльності вчителя і мовою вмінь, якими повинен володіти студент, описує його майбутню педагогічну діяльність [6].

Такі складові змісту професіограми вчителя фізичної культури, як умови, особливості професійної діяльності, вимоги до педагога були предметом вивчення у роботах Б.М.Гзовського, Є.П.Каргаполова, А.А.Лалаяна, В.П.Пешкова, І.Н.Решетєня, С.М.Філя, Б.М.Шияна та інших науковців. Разом з тим, подальшого дослідження потребують питання, пов'язані з цілезабезпеченням, вимогами і змістом тих напрямків професійної діяльності вчителя фізичної культури, що реалізуються засобами спортивних ігор — універсальним інструментом педагогічного впливу.

**Зв'язок роботи з науковими темами та програмами.** Дослідження виконувалось за планом науково-дослідної роботи кафедри гімнастики і спортивних ігор Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

**Мета дослідження** — розробити зміст розділу «Спортивні ігри» у професіограмі випускника факультету фізичного виховання.

**Результати дослідження.** У професіограмі випускника факультету фізичного виховання спортивні ігри складають окремий розділ. Зокрема випускник факультету фізичного виховання повинен:

Знати:

- Предмет та завдання дисципліни «Теорія і методика викладання спортивних ігор», її значення у формуванні фахівця фізичної культури і спорту.
- Основні терміни й поняття з теорії і методики спортивних ігор.
- Взаємозв'язок спортивних і рухливих ігор, їх роль та місце у фізичному вихованні різних категорій населення.
- Представництво ігрових видів спорту у програмі літніх та зимових Олімпійських ігор.
- Положення і вимоги Єдиної спортивної класифікації України щодо ігрових видів спорту.
- Правила безпеки на заняттях зі спортивних ігор.
- Санітарно-гігієнічні вимоги до занять спортивними іграми.
- Організацію та форми занять спортивними іграми у дошкільних, загальноосвітніх,

професійно-технічних, позашкільних, вищих навчальних закладах, виробничих й сільських колективах фізичної культури, оздоровчо-реабілітаційних закладах, місцях проживання і масового відпочинку дітей та дорослих.

- Зміст навчального матеріалу і вимог шкільної програми з розділу «Спортивні ігри».
- Основи планування проходження навчального матеріалу зі спортивних ігор на уроках фізичної культури в ЗОШ, принципи та вимоги до складання документів планування.
- Сучасні вимоги до предметних ігрових та комплексних уроків фізичної культури з елементами спортивних ігор.
- Методику навчання основним технічним прийомам, тактичним діям у баскетболі, волейболі, гандболі, футболі.
- Методику розвитку фізичних якостей у спортивних іграх.
- Організаційно-методичні положення підготовки і проведення предметних ігрових, комплексних уроків фізичної культури, секційних та навчально-тренувальних занять зі спортивних ігор.
- Особливості підготовки і проведення занять спортивними іграми з дітьми молодшого, середнього, старшого шкільного віку, іншим контингентом людей.
- Методику визначення домашніх завдань, змісту самостійної роботи зі спортивних ігор для учнів з різною техніко-тактичною й фізичною підготовленістю.
- Особливості використання спортивних ігор на заняттях з учнями спеціальних медичних груп.
- Періодизацію навчально-тренувального процесу, завдання, зміст теоретичної, технічної, тактичної, фізичної, психологічної, інтегративної підготовки спортсменів в ігрових видах спорту.
- Принципи побудови навчально-тренувальної, спортивної, виховної, організаційно-методичної та оздоровчої роботи у відділеннях зі спортивних ігор ДЮСШ, СДЮШОР.
- Зміст основного програмового матеріалу у відділеннях зі спортивних ігор ДЮСШ, СДЮШОР, його розподіл та планування.
- Принципи і вимоги до складання документів планування, обліку й контролю в секціях зі спортивних ігор у ЗОШ та відділеннях ДЮСШ, СДЮШОР.
- Основи планування та організації навчально-виховної роботи у секціях зі спортивних ігор виробничого і сільського колективу фізкультури.

- Особливості реалізації фізкультурно-оздоровчих й спортивно-масових заходів зі спортивних ігор в оздоровчих таборах, місцях проживання та масового відпочинку дітей і дорослих.
  - Методику використання допоміжних засобів, тренажерів, нестандартного обладнання на заняттях спортивними іграми з різним контингентом.
  - Види змагань зі спортивних ігор та способи їх проведення.
  - Правила змагань з баскетболу, волейболу, гандболу, футболу.
  - Особливості організації і проведення змагань для різних категорій населення, у тому числі й на призи клубів «Шкіряний м'яч», «Стрімкий м'яч», «Прудкий м'яч» та ін.
  - Ігрові функції гравців різних амплуа у баскетболі, волейболі, гандболі, футболі.
  - Методику суддівства ігрових видів спорту.
  - Права та обов'язки представника команди на змаганнях зі спортивних ігор.
  - Організаційно-методичні основи використання ігрового матеріалу у програмі спортивних свят, вечорів та інших заходів спортивно-масової фізкультурно-оздоровчої роботи.
  - Науково-методичні засади спортивної орієнтації і відбору в ігрових видах спорту.
  - Форми і засоби пропаганди, шляхи популяризації спортивних ігор серед дітей та дорослого населення.
  - Можливості використання спортивних ігор у лікувальній, адаптивній, реабілітаційній та рекреаційній фізичній культурі.
- Уміти:
- Показати та аналізувати будь-який ігровий прийом, тактичну дію за такими аспектами: огляд-опис техніки, тактики; методика навчання; планування проходження його на уроках фізичної культури, у шкільній секції, відділенні спортивних ігор ДЮСШ, СДЮШОР; методика суддівства.
  - Виявляти загальні та індивідуальні помилки в процесі реалізації техніко-тактичних дій, пропонувати шляхи їх усунення.
  - Обирати місце для показу, пояснення та проведення вправ, розташовувати учнів під час реалізації навчального матеріалу.
  - Підбирати загальнорозвивальні, підготовчі, підвідні, спеціальні вправи, рухливі ігри, естафети для оволодіння технікою і тактикою спортивних ігор, розвитку фізичних якостей.
  - Ставити навчальні, виховні, оздоровчі завдання уроків фізичної культури (предметних ігрових, комплексних), секційних, навчально-тренувальних занять зі спортивних ігор. Здійснювати підбір засобів, методів для успішного вирішення поставлених завдань.
  - Проводити предметний ігровий та комплексний уроки фізичної культури, секційні заняття з ігрових видів спорту в ЗОШ, навчально-тренувальні заняття у відділеннях зі спортивних ігор ДЮСШ, СДЮШОР.
  - Розподіляти і регулювати фізичні навантаження на конкретному занятті та в процесі спортивної підготовки.
  - Проводити самоаналіз та психолого-педагогічний аналіз уроку фізичної культури, секційного заняття у ЗОШ, навчально-тренувального заняття у групі ДЮСШ, СДЮШОР.
  - Складати та аналізувати документи перспективного, поточного (етапного), оперативного планування процесу фізичного виховання учнів у ЗОШ та спортивної підготовки у відділеннях зі спортивних ігор ДЮСШ, СДЮШОР.
  - Розробляти положення про змагання, складати календар ігор.
  - Вести облік та оформляти звітну документацію щодо проведених змагань з ігрових видів спорту.
  - Виконувати функціональні обов'язки членів суддівської бригади з баскетболу, волейболу, гандболу, футболу.
  - Дати оцінку техніко-тактичним діям окремих гравців та команди за результатами конкретної спортивної зустрічі.
  - Дати педагогічну та ігрову характеристику команді, окремим гравцям. Підбирати засоби і методи виховного впливу, що спрямовані на вирішення завдань, які стоять перед командою.
  - Проводити настанову і розбір гри. Здійснювати керівництво командою під час змагань.
  - Розробляти комплексні ігрові програми для спортивних свят, вечорів та інших фізкультурно-оздоровчих й спортивно-масових заходів.
  - Підбирати ігровий матеріал для профілактики, реабілітації, діагностики функціонального стану та прискорення відновлення організму людини.
  - Самостійно доповнювати та розширювати знання, вміння, навички з курсу спортивних ігор, творчо використовувати їх при реалізації інших розділів програм фізичного виховання.
- Володіти:

- Культурою мовлення, свистком і жестикуляцією для подачі команд та розпоряджень, термінологією, що прийнята в спортивних іграх.
- Технічними прийомами нападу і захисту в баскетболі, волейболі, гандболі, футболі та методикою їх навчання.
- Індивідуальними, груповими, командними тактичними діями нападу і захисту в спортивних іграх та методикою їх навчання.
- Методикою розвитку фізичних якостей у спортивних іграх.
- Методикою планування навчального матеріалу зі спортивних ігор на уроках фізичної культури, у секціях з ігрових видів спорту в ЗОШ, у відділеннях ДЮСШ, СДЮШОР.
- Технологією підготовки і проведення предметних ігрових, комплексних уроків фізичної культури, секційних та навчально-тренувальних занять зі спортивних ігор.
- Методикою визначення фізичних навантажень на конкретному занятті та в процесі спортивної підготовки.
- Методами педагогічного контролю в процесі занять спортивними іграми.
- Методикою визначення домашніх завдань, змісту самостійної роботи зі спортивних ігор для учнів з різною техніко-тактичною, фізичною підготовленістю.
- Методикою організації та проведення самостійних занять зі спортивних ігор учнями загальноосвітніх шкіл, ДЮСШ, СДЮШОР.
- Методикою проведення виховної роботи в класі, секції, групі ДЮСШ, СДЮШОР під час занять і змагань зі спортивних ігор та поза ними.
- Методикою використання спортивних ігор як засобу і методу фізичного виховання у місцях проживання й масового відпочинку дітей та дорослих.
- Методикою організації, комплектації команд для участі у змаганнях з ігрових видів спорту.
- Технологією організації та проведення змагань зі спортивних ігор і методикою їх суддівства: формувати інформаційно-рекламний простір, оформляти необхідну документацію; готувати місце проведення змагань, інвентар, обладнання; виконувати функціональні обов'язки члена суддівської бригади.
- Методами наукових досліджень, методикою роботи з літературними та іншими джерелами інформації.
- Основами будівництва допоміжного та нестандартного обладнання, методикою їх

використання на заняттях спортивними іграми.

- Навичками експлуатації місць для проведення занять і змагань зі спортивних ігор.

## Висновки

Реалізація вказаних вимог обумовлює зростання виховної ролі вчителя фізичної культури, від якого значною мірою залежить фізичне і духовне становлення наступних поколінь. Альтернативою уявлення про вчителя фізичної культури як фахівця з формування рухових умінь та розвитку фізичних якостей має стати нове бачення — як особистості з розвивальними соціокультурними й гуманними настановами, яка спроможна забезпечити перетворення процесу фізичного виховання у самовиховання і самоосвіту.

## Список літератури

1. *Лупандина Н.А.* Требования к квалификационной подготовке учителя физической культуры / Лупандина Н.А. // Физическая культура в школе. — 1978. — № 9. — С. 19–22.
2. *Выдрин В.М.* Модель специалиста широкого профиля / Выдрин В.М. // Теория и практика физической культуры. — 1976. — № 8. — С. 48–50.
3. *Маслов В.И.* Новое поколение квалификационной характеристики специалиста для института физической культуры / Маслов В.И., Зволинская Н.Н. // Теория и практика физической культуры. — 1987. — № 2. — С. 15.
4. *Чичикин В.Т.* Характеристика системы оснований, определяющих содержание профессиональной социализации преподавателя физической культуры / Чичикин В.Т. // Совершенствование профессиональной подготовки студентов факультета физической культуры: Межвуз. сб. научн. тр. — Н. Новгород, 1991. — С. 96–119.
5. *Абдуллина О.А.* Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования / Абдуллина О.А. — М.: Просвещение, 1990. — 144 с.
6. *Сластенин В.А.* Формирование личности учителя советской школы в процессе профессиональной подготовки / Сластенин В.А. — М.: Просвещение, 1976. — 159 с.
7. *Целевая интенсивная подготовка специалистов /* Под ред. А.М. Липанова, А.П. Лукошкина. — Л.: Изд-во ЛГУ, 1987. — 183 с.
8. *Шиян Б.М.* Підготовка вчителя фізичної культури третього тисячоліття // Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні: Зб. наук. пр. — Рівне: Принт Хауз, 2001. — Вип. 2. — С. 371–374.

Надійшла до редакції 26.08.2009

**Наумчук Владимир.** Место спортивных игр в реализации профиограммы выпускника факультета физического воспитания.

В статье представлено содержание раздела «Спортивные игры» в профиограмме выпускника факультета физического воспитания, в котором определена система требований и направления профессиональной деятельности учителя физической культуры, что реализуются с помощью этого неотъемлемого и универсального инструмента педагогического воздействия.

**Ключевые слова:** спортивные игры, профиограмма, профессиональная подготовка.

**Naumchuk Volodymyr.** The place of sport games in fulfilling the physical training faculty graduating student profiogram.

The article discloses the contents of the chapter «Sport games» in the physical training faculty graduating profiogram. Where there has been defined the system of requirements and the directions of the physical training teacher activity that are put into effect by means of this inalienable instrument of the pedagogical influence.

**Key words:** sport games, profiogram, professional development.

### Нова книжка



- X98 **Худолій О.М.** Основи методики викладання гімнастики: Навч. посібник. У 2-х томах. — 4-е вид., випр. і доп. — Харків: «ОБС», 2008. — Т. 2. — 464 с: іл.  
ISBN 966-7858-55-1.

У навчальному посібнику розглянута методика викладання гімнастики в школі і ДЮСШ, а також методика організації і проведення змагань зі спортивної гімнастики.

Посібник рекомендовано викладачам і студентам факультетів фізичного виховання вищих педагогічних навчальних закладів III—IV рівня акредитації та вчителям фізичної культури середніх загальноосвітніх шкіл.



- X98 **Худолій О.М.** Основи методики викладання гімнастики: Навч. посібник. У 2-х томах. — 4-е вид., випр. і доп. — Харків: «ОБС», 2008. — Т. 2. — 464 с: іл.  
ISBN 966-7858-54-5.  
ISBN 966-7858-56-1(II).

У навчальному посібнику розглянута методика викладання гімнастики в школі і ДЮСШ, а також методика організації і проведення змагань зі спортивної гімнастики.

Посібник рекомендовано викладачам і студентам факультетів фізичного виховання вищих педагогічних навчальних закладів III—IV рівня акредитації та вчителям фізичної культури середніх загальноосвітніх шкіл.

### Рекомендовано

Міністерством освіти і науки України як навчальний посібник  
для студентів вищих навчальних закладів  
(лист № 14/18.2—1928 від 17.11.03)